

PISZÁR ÁGNES

NE SÍRJ UTÁNAM, ARGENTÍNA!

Balázs Attila: *Én már nem utazom Argentínába*. Kijarat Könyvkiadó, Budapest, 1995

Amikor a 90-es évek elején az éppen megújulni kész fiatal irodalmunk csapatostul távozott el Magyarországra, akkor azt hittem, itt nagy tévedés történt, nekik kellett volna maradniuk és nekem elmenni, merthogy annyira vágytam Pest után. Én itt maradtam, ők elmentek, nem tudom, vágytak-e utána. Írásaikat azóta is nosztalgiával olvasom. A nosztalgia természetéről Balázs Attila a következőképpen értekezik: „Tény, hogy a nosztalgia – többek között, de talán elsősorban – azért leküzdhetetlen, mert hihetetlenül széles skáláról indul, s nem elégszik meg annyival. Nosztalgia ugyanúgy érezhető a tulipán, mint például a puskagolyó iránt. És a nosztalgia sehol sem fejezi be életét – a nosztalgiát érzőkkel szemben. Lehet, hogy a nosztalgia önmagáért létezik (amíg éreztetni tudja magát): például (hevenyészetten): egy rég elkorhadt diófa leveleinek finom rajzában, rég bedőlt kemence romjaiban, agyagos partú folyó lassú visszafelé áramlásában, kutya ugatásában, elgázolt macskában, madarak szárnycsattogásában, lány trombitaszóban, kanyargó nyári úti lócitromban, elrohadt gyümölcsben, letiport gombában, szivárványban, Pista bácsiban, az Empire State Buildingben, a Niagara vizében, Kennedyben, a Fruška gorában, Ezra Poundban, Velencében, a petróleum szagában, az eper ízében, a mellbimbó tapintásában, a konferenciák unalmában, a zebra csikjaiban, a zoknim mintáiban, egy Tito-képben, az első cigaretta ízében, Makavejevben, a rosszul felhúzott óvszer utólagos félelmében, tányér pudingban, az újvidéki Telepben, lefűrészelt angyalszárnyakban, formabontó fickókban, rossz fényképekben, odaégett húsgöngyölegekben, elveszített, de meglelt (vagy sem) szövegekben, régi mozikban, galád szerelmekben, ónos esőkben, egy jeruzsálemi sörözőben, isztriai kaktuszban, Van Gogh fülében – nem utolsó-

sorban . . . stb.” Tudomásom szerint ezeket a motívumokat Balázs Attila az Újvidéki Rádió felkérésére gyűjtötte egybe, így kerültek aztán legújabb könyvének az élére. Tudatosan vagy tudattalanul így jött létre hát ez a kis válogatás, amely nem tartalmazza Balázs Attilának az elmúlt fél évtizedben írt minden kisprózáját, az *Én már nem utazom Argentínába* csak azokat az írásokat veszi fel, amelyek középpontjában így vagy úgy a nosztalgia áll. A szövegek egy része még itthon íródott, és itthon is publikálta a szerző, vannak aztán magyarországi publikációk még a 90-es évek elejéről, még mindig itthonról. A nosztalgia akkor erősödik föl, amikor Balázs Attila távozik a Vajdaságból.

Könyvet kiadni Magyarországon egy hajdan volt ország tematikájával eleve a nosztalgia gesztusa. Ám az igazi nosztalgia nem tematikus, hanem irodalmi természetű. Balázs Attila már jóval a háború előtt poétikájává tette magánmitológiájának megteremtését, amely a térség személyes és személytelen adottságaiból építkezik. Motívummá emeli a törmelék, amely a vajdasági létből még megmaradt. Csirizként oldott humora szolgál, amely stilsztikájának meghatározó jegyévé vált, és akkor is funkcionál, ha tematikailag a teljes fikcionaltságra vált át, mint például a *Guano* esetében. Érdekes megjegyezni, hogy a szerző még az ilyen metaforikus-allegorikus történeteit is szereti konkrét térhez és időhöz kötni (lásd a történet *Megjegyzését és Epilógusát*).

A kritikusnak ketté kell válnia, hogy megismerhesse Balázs Attila nosztalgijának igazi természetét. Felül kell vizsgálnia saját nosztalgiáját egy hajdan volt irodalom után, kívül kellene lennie azon, amin belül van, és megfordítva, belülről szemlélnie azt, amin kívül rekedt. Csak egy ilyen megkettőződés teszi lehetővé, hogy az egykori *Új Symposion*-ista Balázs Attila prózaírói gyakorlatát töretlennek lássa a szerző Magyarországra való költözése után is. Annál is inkább, mert ez a kötet lenne hivatott prezentálni a magyarországi nagyközönség előtt Balázs Attila eddigi prózaírói eredményeit. Balázs konstans motívumai rendre fel is sorakoznak, s aki még nem olvasta a *Cuniculust*, a *Féderes Manó emlékiratait* vagy a *Világ, én ma felébredtem!* kisprózáit, az előtt is világosak lesznek ennek a prózának a törekvései. Mindenekelőtt a mesemondásba vetett töretlen hite, melynek középpontjában a történet áll. Balázs Attila prózájának világa a történet által meghódított világ, melynek elmesélése elé nem gördülnek akadályok. Ez nem azt jelenti, hogy az írás problémátlan lenne számára, a játékosággal, az iróniával azonban leküzdhető az élet és az irodalom megválaszolatlan kérdései miatti mélységes aggodalmunk. Balázs Attilában még nem pusztult ki a gyermeki, játékos stílusa őrzi ezt a sajátosan megszerzett világlátást, melynek gyermeki tematikájú szövegei adnak hitelt és ihletet. Az *Én már nem utazom Argentínába* azért is lehetett a kötet címadó s egyben kulcsszövege, mert egyszerre sorakoztatja fel és búcsúzik el benne eddigi poétikai törekvé-

seitől és eredményeitől. Úgy, mint a gyermekkortól, melynek helyszínei és eseményei után csak a mérhetetlen nosztalgia marad. Ám bekapcsolódní az egyetemes magyar irodalom vérkeringésébe, úgy látszik, már csak ezzel a tehertétellel lehet.

TÁGASSÁG ÉS TÖRTÉNELEM

Mészöly Miklós: *Családáradás*. Kalligram Kiadó, Pozsony, 1995

1995-ben két fontos könyv jelent meg azok számára, akik Mészöly Miklós életművét összefüggéseiben szeretnék látni. Az egyiket Thomka Beáta írta, kitűnő tanulmánykötet a Kalligram Kiadótól, a másik magától a szerzőtől való, szokatlan válogatás, amely Mészöly prózaírói életművét rendezi – ahogy a címe is mondja – pszeudoregényé. A *Hamisregény* a maga összefüggéseivel az életmű hasonló összegezésére és értelmezésére tör, mint a tanulmány, mintegy előkészítve a befogadást Mészöly Miklós csakugyan legújabb könyvéhez, a *Családáradáshoz*. Nem utolsósorban pedig e könyv kapcsán Mészöly Miklós történeti felfogására kell utalni, ahogyan az író nem tesz sem időrendi, sem értékbeli különbséget korai és kései szövegei között, válogatásával mintegy átírva az irodalomtörténeti folyamatot.

Thomka Beáta Mészöly prózájának szövegközi viszonyait elemezve hívja fel a figyelmet a *Családáradás* emblematis és motivikus ismétlődéseire, egyszerűs mind az életmű valamiféle egyidejűségére: „Mészöly legújabb kisregényének világa szorosan abba a talajba ágyazott, melyből a *Megbocsátás* és a fent említett alternatív epikai és regényegyüttesek táplálkoznak. Sokat emlegetett vágya, a *gazdag élettelevény* megteremtése itt megvalósulása felé mozdul ki. A mű létélményét, atmoszferikus zsúfoltságát, áttekinthetetlen viszonyokban, *illegális keveredésben* álló szereplőit, *gyarapodó arcképcsarnokát*, az *ősház* térbeli elhelyezését, motívumait és egyes konkrét szövegrészeit illetően a hetvenes, nyolcvanas évek pannon prózáival áll közvetlen kapcsolatban. A *Magyar novella*-beli bojárdi Fürdős-kúria, a különc agglegény nagybácsi, *vadkan fivérek*, Dacó Eszter, a legendás ó-szépánya, a konstantinápolyi svéd utazó alakja, a lómészáros ősnagybácsi Ábrahám-tanyája, a vadászatok, az Árvay Jurkók nemzetsége (most Árvai írásmóddal), Gergely, a nagyapa ügyvédi irodája, a kertjébe szökött csikó epizódja, *A balsejtelem lüktető pontocskáiban* is fölmerülő bogárdi parókia, több novellában s a *Megbocsátásban* is előforduló Hamis Tanú söröző, illetve a furcsa családi viszonyok, a rejtett s leplezetlen erotika, az írnök (Anita férje, itt Júlia, az Atya irodájának gyorsírója) és ügyvéd szereplők párhuzama, a *Pannon töredék*-beli Tompos Ónagyanya, mint vala-

miféle békebeli matriarchátus megtestesítője, a *terebélyesre duzzadó család* jelképe stb. igen szorosra fonják a szövegközi viszonyokat.”

A *Családáradás*ban is az egymásmellettség, az egyes korok metaforikus egyidejűsége dominál, szemben a metonímiával, amely mint a megállíthatatlan pusztulás érvényesül a kisregényben. Ennek a folyamatnak a jelképes megtestesítője Matinka, aki a *Fliegende Blätter* és más múlt századi képes újságokból vág ki figyelemre méltó cikkeket, fotókat, rajzokat, s ezeket beragasztva készül az *Idők Könyve* századunk 30-as éveiben párhuzamosan az elbeszéléssel. De hasonló szembenállás figyelhető meg az idők áradása és megsokasodása között a bordácsi ősház és a bogárdi parókia versengésében, amely nem a győzelemért folyik. Korok halmozódnak korokra, élettörténetek torlódnak a jelen egyetlen pontjában össze, hogy Atya meggyilkoltatásával végérvényessé válják az idő múlásának a megállíthatatlansága. Ám a várakozásokkal ellentétben Mészöly nem az eltűnt idő nyomába ered, egy posztmodern fordulattal élve, regénye V. Žmegač szavaival az elveszett jelentés utáni nyomozás lesz, melyet majd Júlia naplója szimbolizál, s amelyet aztán a rendőrségi nyomozás is haszonnal forgat. Így másolódnak rá a Matinka vezette *Idők Könyvére* Júlia följegyzései, akár Proust regényére a *Családáradás* sorai. Külön említést érdemelnek a kisregény gyermekhősei, akik a szó szoros értelmében gyártják a jelentéseket. Saját kis szótárakkal (*Döntések Háza*, nyomvér, indián ebéd stb.) nemcsak a családi tablót gazdagítják, hanem az elbeszélés áradásának a letéteményesei.

Mészöly Miklós kisregénye kapcsán Végel László „goethei terveket” emleget (*Népszabadság*, 1995. június 3.). Az író prózastílusának klasszicizálódása az életműben való gondolkodásának eredménye, ahogyan szintézisre tudja juttatni korai és kései törekvéseit, a tágasságot és a történelmet. A *Családáradás* egy gazdag pálya gyémántbányáját tárja elénk, melynek legszebb kövei azok a motívumok, melyek ezek ívén csiszolódtak.